

BİLGİ HİZMETLERİNDE HALKLA İLİŞKİLER 7. HAFTA

PROPAGANDA TEKNİKLERİ VE YÖNTEMLERİ II

GÜLER DEMİR

Kastamonu Üniversitesi

İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi

Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü

gulerdemir@kastamonu.edu.tr

KAPSAM

- ▶ Giriş
- ▶ Propaganda Teknikleri ve Yöntemleri
 - ❖ Düşmanı Şeytanlaştırmak (Demonizing the Enemy)
 - ❖ Yanlış Bilgi Yaymak (Disinformation)
 - ❖ Sansür ve Reddetme (Censorship and Denial)
 - ❖ Sloganlar (Slogans)
 - ❖ Askeri Yöntem ve Güç Kullanımı (Militarized Techniques)
 - ❖ Aşırı Basitleştirme (Oversimplification)
 - ❖ İtibar Zedeleme (Obtain Disproval)
 - ❖ Saman Adamı (Straw Man)
- ▶ Bilgi Hizmetleri Bağlamında Propaganda
- ▶ Sonuç ve Değerlendirme
- ▶ Kaynakça

GİRİŞ

- ▶ Propaganda, insanların düşünce ve davranışlarını şekillendirmek, belli bir mesajı benimsetmek veya karşı tarafı zayıflatmak amacıyla kullanılan bilinçli iletişim tekniklerinden biridir.
- ▶ Tarih boyunca devletler, siyasi liderler, medya kuruluşları ve çeşitli gruplar tarafından farklı amaçlarla uygulanan propaganda, özellikle savaş zamanlarında ve kriz dönemlerinde etkisini artırır.
- ▶ Bu teknikler, çoğu zaman insanların fark etmeden yönlendirilmesine neden olur.
- ▶ Bu nedenle, propaganda tekniklerini anlamak, hem bilgiye eleştirel yaklaşmak hem de manipülasyonlara karşı direnç kazanmak açısından büyük önem taşır.
- ▶ Bu ders kapsamında, en yaygın ve etkili propaganda yöntemleri detaylı şekilde incelenecek ve bu tekniklerin nasıl kullanıldığı, amaçları ve etkileri üzerinde durulacaktır.

PROPAGANDA TEKNİKLERİ VE YÖNTEMLERİ

► Ayrıntıları iki ders kapsamına dahil edilen bu teknik ve yöntemlerden temel olanları aşağıdaki gibidir:

- ❖ **Referans/İsimlendirme (Name Calling):** Bu teknik, kişiye veya ülkeye önem atfetmeyi amaçlar.
- ❖ **Çarpıcı/Parlak Genellemeler (Glittering Generality):** Anlamı belirsiz, duygusal ve etkili sözcükler kullanılır.
- ❖ **Aktarma (Transfer):** Bir fikri veya duyguyu başka bir kavramla ilişkilendirerek kabul ettirmektir.
- ❖ **Sıradan İnsanlar veya Halktan Kişiler (Plain Folks or Common Man):** Kendisini halkla özdeşleştirerek güven kazanmaktır.
- ❖ **İsim ve Unvan Kullanmak (Testimonial):** Güvenilir biri veya kurumun desteğini almaktır.
- ❖ **Seçim (Selection):** Hikayenin yalnızca bir bölümünü seçip onu bütün resimmiş gibi sunmaktır.
- ❖ **Kitleye Katılma (Bandwagon):** Kalabalığın desteğini göstererek, diğerlerinin de desteklemesini sağlamaktır.
- ❖ **Düş Kırıklığı ve Günah Keçisi (Frustration Scapegoat):** Nefret yaratmanın ve düş kırıklığını gidermenin kolay bir yolu, bu tekniği kullanarak bir günah keçisi yaratmaktır.

PROPAGANDA TEKNİKLERİ VE YÖNTEMLERİ

- ❖ **Kalıplaştırma (Stereotyping):** Önyargı ve stereotipleri kullanmaktır.
- ❖ **Düşmanı Şeytanlaştırmak (Demonizing the Enemy):** Düşmanı insanüstü ve değersiz göstermektir.
- ❖ **Yanlış Bilgi Yaymak (Disinformation):** Bilgiyi kasıtlı olarak çarpıtmak veya yalan söylemektir.
- ❖ **Sansür ve Reddetme (Censorship ve Denial):** Gerçekleri gizlemek veya yalanlamaktır.
- ❖ **Sloganlar (Slogans):** Kısa, etkili ve duygusal ifadeler kullanmaktır.
- ❖ **Askeri Yöntem ve Güç Kullanımı (Militarized Techniques/Military Action):** Güç gösterisi, zafer veya kahramanlık imajını kullanmaktır.
- ❖ **Aşırı Basitleştirme (Oversimplification):** Karmaşık konuları basit ve anlaşılır duruma getirmektir.
- ❖ **İtibar Zedeleme (Obtain Disproval):** Düşman veya karşıt grupların desteğini azaltmak için olumsuz önyargılar oluşturmaktır.
- ❖ **Saman Adamı Yanıltması/Kaba Çarpıtma (Straw Man):** Karşı tarafın görüşünü çarpıtıp, kolayca reddetmektir (Agidi, 2022, ss. 1792-1795).

PROPAGANDA TEKNİKLERİ VE YÖNTEMLERİ

BU DERS KAPSAMINDA İRDELENECEK OLAN TEKNİK VE YÖNTEMLER AŞAĞIDAKİ GİBİDİR:

- ❖ Düşmanı Şeytanlaştırmak (Demonizing the Enemy)
- ❖ Yanlış Bilgi Yaymak (Disinformation)
- ❖ Sansür ve Reddetme (Censorship ve Denial)
- ❖ Sloganlar (Slogans)
- ❖ Askeri Yöntem/Güç Kullanımı (Militarized Techniques/Military Action)
- ❖ Aşırı Basitleştirme (Oversimplification)
- ❖ İtibarını Zedelemek (Obtain Disproval)
- ❖ Saman Adamı Yanıltması (Straw Man)

Düşmanı Şeytanlaştırmak (Demonizing the Enemy)

- ▶ Düşmanı insanüstü ve değersiz göstermektir.
- ▶ Propagandacı, karşıt ulustan veya farklı bir etnik gruptan olan veya karşıt görüşü destekleyen bireyleri insanlık dışı gösterir; kullanılan terimler de, hedef kişilerin ahlaksız veya değersiz olduğunu ima eder veya haksız/yanlış suçlamalarda bulunur (Agidi, 2022, s. 1794).
- ▶ Bu teknik, bir ülkenin ya da grubun düşmanını aşırı şekilde kötü ve tehlikeli gösterme yöntemidir.
- ▶ Amaç, halkın düşmanını korkutması ve ona karşı öfke duymasıdır.
- ▶ Bu, düşmanı vahşi, barbar ve insanlık dışı gibi göstererek toplumda düşmana karşı duyguları yoğunlaştırır.

Nasıl Kullanılır?

- ▶ Propagandacılar, düşmanı korkutucu ve kötü gösteren hikâyeler, resimler ve söylemler kullanır.
- ▶ Bu sayede halk, düşmanını toplumun en tehlikeli ve kötü varlığı olarak görür ve onunla savaşmaya hazır duruma gelir (Fisher, 2020, ss. 282-283, 285-287).

Düşmanı Şeytanlaştırmak (Demonizing the Enemy)

Neden ve Ne Amaçla?

- ▶ Düşmanı canavarlaştırmak, halkın öfkesini ve savaş isteklerini artırmak içindir.
- ▶ Bu, savaşmak veya düşmanı yok etmek için halkı motive eder.
- ▶ Ayrıca, düşman gösterilen ülke veya grup, suçlanarak toplumda birlik ve beraberlik sağlanır

Örnekler

- ▶ I. Dünya Savaşı ve II. Dünya Savaşı dönemlerinde, Almanlar ve Japonlar aşırı korkutucu ve kötü resimlerle gösterildi.
- ▶ Rus ve Ukrayna çatışmasında, Rus propagandası Ukrayna'yı barbar ve insanlık dışı gösterirken, Ukrayna da Rusları canavarlaştırmaya çalıştı.

Özetle, «Düşmanı kötüleme», halkın düşmanını aşırı şekilde korkutucu ve tehlikeli göstererek, onların kötü ve insanlık dışı olduğunu anlatıp, savaşmaya veya mücadele etmeye ikna etme yöntemidir. Bu teknik, toplumda düşmana karşı yoğun öfke ve nefret oluşturmak için kullanılır (Fisher, 2020, ss. 282-283, 285-287).

Dezenformasyon/Yanlış Bilgi Yaymak (Disinformation)

- ▶ Bilgiyi kasıtlı olarak çarpıtmak veya yalan söylemektir. Hedef kitleye kasıtlı olarak yanlış bilgi verilmesini içeren bir tür kara propagandadır.
- ▶ Ayrıca, bir olayın veya bir kişi veya kuruluşun eylemlerinin yanlış kaydını oluşturmak amacıyla kamu kayıtlarından bilgi oluşturmayı veya silmeyi de içerir (Agidi, 2022, s. 1794).

«Misinformation», «Disinformation» «Malinformation» ve Farkları (White, 2025):

Misinformation (Yanlış Bilgi)

- ▶ Tanım: Doğru olmayan, ancak arkasında kasıt da olmayan, yanlış veya hatalı bilgidir.
- ▶ Özellik: Bu bilgiler genellikle yanlışlıkla yayılır. Yani, kişi bunun yanlış olduğunu bilmez.
- ▶ Örnek: Bir kişi yanlış bir sağlık bilgisi paylaşır, çünkü hatalı kaynaklardan öğrenmiştir.

Misinformation, Disinformation ve Malinformation

- ▶ Misinformation (yanlış bilgi), kasıt olmadan yanlış veya hatalı bilgi paylaşımıdır.
- ▶ Disinformation (dezenformasyon), bilinçli olarak insanları yanlış yönlendirmek veya manipüle etmek amacıyla oluşturulur.
- ▶ Malinformation (kötü bilgi) ise gerçek bilgilerden oluşur, ancak bağlam dışında kullanılarak zarar verme veya aldatma amacı taşır.
- ▶ Bu tür bilgiler çeşitli şekillerde olabilir: tamamen uydurma içerik, gerçek içeriklerin manipüle edilmesi, sahte kaynak taklidi, yanıltıcı bilgiler, gerçek olgu ve yanlış bağlam birleşimi, hiciv ve parodi, uyumsuz başlık ve görseller, reklam veya PR amaçlı içerik, propaganda ve hatalar vb.
- ▶ Bu bilgiler, vatandaşlar, politikacılar, sosyal medya, geleneksel medya ve yabancı aktörler gibi kaynaklardan ortaya çıkabilir (Turcilo ve Obrenovic, 2020).

Misinformation, Disinformation ve Malinformation Örnekleri

- ▶ **Kasıt olmadan, yanlış veya hatalı bilgi paylaşımı (Misinformation/Yanlış Bilgi)**
 - ❖ Örnek: Bir kütüphane, yanlışlıkla güncel olmayan bir kitap listesi yayımlar veya eski bilgiler yeniymiş gibi sunar. Bu bilgi yanlış olmasına karşın kimse kasıtlı yapmamıştır.
- ▶ **Bilinçli olarak, insanları yanlış yönlendirmek veya manipüle etmek amacıyla hazırlanan ve paylaşılan yanıltıcı bilgi (Disinformation/Dezenformasyon)**
 - ❖ Örnek: Bir grup, sosyal medyada, belli bir kitap ya da bilgi kaynağını karalamak veya bir projeyi sabote etmek amacıyla sahte haberler veya uydurma bilgiler yayar.
 - ❖ Bir kütüphaneye ilişkin, sahte bir haberle, “Kütüphane kapanıyor” şeklinde yanlış bilgiler yayılır.
- ▶ **Gerçek olan ama bağlam dışında veya yanlış şekilde kullanılarak zarar verme veya aldatma amacı güden bilgi (Malinformation/Kötü Bilgi)**
 - ❖ Örnek: Bir kütüphanenin resmi bir belge ve istatistikleri, kötü niyetle, bağlamını değiştirerek veya tek taraflı sunarak kullanılırsa, bu malinformation olur. Örneğin, kütüphanenin istatistikleri çarpıtılarak, “Kütüphane hizmetleri çok düşük seviyede” şeklinde yanlış bir algı yaratılır.
- ▶ **Kütüphane ve bilgi hizmetlerinde bu tür bilgilerle mücadele etmek, doğru ve güvenilir kaynaklar sunmak ve toplumun bilgi okuryazarlığını artırmak çok önemlidir.**

Propaganda Bağlamında Disinformation (Yalan veya Kasıtlı Yanlış Bilgi)

- ▶ Disinformation, propaganda tekniklerinde en tehlikeli ve etkili olanıdır çünkü kasıtlı olarak insanları yanıltmak, korkutmak veya yönlendirmek amacıyla hazırlanır.
- ▶ Propagandacılar, düşmanı kötü göstermek, toplumda öfke ve korku yaratmak veya belli bir politik amacı gerçekleştirmek için disinformation'ı kullanır.
- ▶ Örneğin, bir ülke başka bir ülkeyi barbar ve insanlık dışı göstermek için uydurulmuş yalanlar yayabilir. Bu sayede, halkın düşmana karşı öfkesi ve savaş isteği artırılır (White, 2025).

SANSÜR (CENSORSHIP)

- ▶ Kışkırtıcı veya istenmeyen olarak düşünölen yayınların bastırılmasıdır. Kriz durumlarında, aktörler muhalefeti itibarsızlaştırmak için sansürden yararlanırlar (Agidi, 2022, s. 1794).
- ▶ Sansür, devletlerin veya güç sahiplerinin, bilgi ve haberleri denetlemek ya da sınırlamak amacıyla yaptığı kısıtlamadır. Bu, özellikle savaş zamanlarında veya siyasi krizlerde, halkın ve düşmanların moralini korumak veya düşman propaganda ve haberlerini engellemek için kullanılır.
- ▶ Propaganda ise, belli bir amaç doğrultusunda, halkın düşüncelerini ve davranışlarını etkilemek için bilgi ve iletişim araçlarının kullanılmasıdır. Propaganda, gerçekleri çarpıtabilir, yalan söyleyebilir veya belli mesajlar ön plana çıkarılırken diğerlerini saklayabilir.
- ▶ Sansür, genellikle propagandanın bir parçasıdır ve propaganda amacıyla kullanılır.
- ▶ Savaş sırasında veya siyasi dönemlerde, hükümetler veya güç sahipleri, kendi halklarına veya düşmanlarına karşı bilgi akışını denetlemek ister.
- ▶ Bu nedenle, «yanlış veya tehlikeli olabilecek bilgileri» (örneğin, düşmana karşı avantaj sağlayacak detaylar veya halkın moralini bozacak haberler) sınırlar veya engeller.
- ▶ Bu uygulamalar, propaganda faaliyetlerini daha etkili hale getirmek ve/ya da halkın dikkatini başka yönlere çekmek amacıyla yapılır (BBC, 2024).

SANSÜR (CENSORSHIP)

- ▶ Örneğin: II. Dünya Savaşı'nda, hükümetler ve BBC, savaş sırasında önemli bilgileri (örn. düşmanın saldırı planları veya askerlerin kayıpları) gizlemiş veya sınırlandırmıştır. Bu, hem halkın moralini korumak hem de düşmanın planlarını öğrenmesini engellemek içindi (BBC, 2024).
- ▶ Özetle, sansür, propagandanın etkili olması için kullanılan bir araçtır. Bilgiyi sınırlandırmak veya gizlemek suretiyle, halkın ve düşmanın algılarını yönetmek ve belirli mesajları güçlendirmek amaçlanır. Böylece, bilgiye erişimi denetleyerek istenilen düşünce ve davranışlar şekillendirilir.

(BBC, 2024).

İNKAR/REDDETME (DENIALS)

- ▶ Bir şeyin veya bir meselenin doğru olmadığını veya mevcut olmadığını söyleyen ifadeleri veya eylemleri ifade eder. Ayrıca, bir şeyin hoş olmayan veya acı verici olduğunu reddetmeyi de ifade eder (Agidi, 2022, s. 1794).

Propaganda Bağlamında Red Etme veya İnkâr (Denial) Nedir?

- ▶ Bir politik veya grup mesajında, bir durumun veya olayın «var olmadığını veya yanlış olduğunu iddia etmek» anlamına gelir.
- ▶ Bu strateji, özellikle «bir suç, hata veya olumsuz bir olayın gerçekliğini» kabul etmemek veya gizlemek için kullanılır.
- ▶ Amaç, «kendi gruplarını veya politikalarını korumak» ya da «rakipleri suçlamak» yerine, olayın veya gerçeğin var olmadığını veya abartıldığını göstermektir.

Örnek

- ▶ Bir siyasi parti veya lider, «halkın veya medyanın» ortaya koyduğu bir olayı veya skandalı «Bu doğru değil, böyle bir şey yaşanmadı» diyerek inkâr edebilir.
- ▶ Bir parti, yolsuzluk veya hata yaptığını kabul etmek yerine, «Bu olay tamamen uydurma veya karalayıcı» diyerek olayın gerçek olmadığını iddia eder (Hernández-Santaolalla vd., 2024, ss. 8-12).

İNKAR/REDDETME (DENIALS)

Neden Kullanılır?

- ▶ Gerçekleri inkar ederek, kendi imajını veya itibarını koruma amacı taşır.
- ▶ Rakipleri veya olumsuz olaylar hakkında «soru işaretleri yaratmak» veya «kamuoyunun olaylara olan güvenini sarsmak» için kullanılır.
- ▶ Bu strateji, «popülist ve kutuplaştırıcı ortamlar»da sıkça kullanılır çünkü halkın gerçeklik algısını «saptırmaya» veya «dikkatini başka yöne çekmeye» yarar (Hernández-Santaolalla vd., 2024, ss. 8-12).

Özetle, «Denial» propaganda, olayların veya gerçeklerin var olmadığını veya yanlış olduğunu iddia ederek, kamuoyunun algısını değiştirmeye veya olayları karartmaya çalışan bir iletişim yöntemidir.

Bu strateji, özellikle siyasi savaşlarda veya çatışmalı ortamda, rakipleri suçlamadan veya gerçekleri gizleyerek kendi pozisyonunu güçlendirmeye yöneliktir.

SLOGANLAR (SLOGANS)

- ▶ Sloganlar, duygusal çağrı niteliği taşıyan ve etiketleme içerebilen ifadeleri kullanmaktır (Agidi, 2022, s. 1794).
- ▶ Slogan, kısa, akılda kalıcı ve kolay tekrar edilen ifadelerdir. Hedef, bu sloganların sık tekrar edilmesiyle, insanların zihinlerine yerleşmesi ve zamanla gerçekten inanmalarıdır. Bir slogan ne kadar çok tekrar edilirse, halk o kadar kolayca benimser ve onunla özdeşleşir.

Örnek

- ▶ En meşhur sloganlardan biri: “We Want You” (Seni İstiyoruz). Bu slogan, askerlik ve vatan sevgisi duygularını kullanarak insanları askere katılmaya teşvik eder. Sloganlar, insanların duygularını harekete geçirir ve onları belli bir düşünce veya davranışa yönlendirmeye çalışır.

Neden Önemlidir?

- ▶ Sloganlar, propaganda mesajlarının «daha etkili ve akılda kalıcı» olmasını sağlar. Çok tekrar edildiğinde, halk bu ifadeleri benimser ve bir anlamda «bir düşünce veya hareketin simgesi» durumuna gelir. Bu yüzden, politikacı ve reklamcılar, başarılı olmak için çarpıcı ve kolay hatırlanabilir sloganlar kullanır (Betts, 2021).
- ▶ Özetle, sloganlar, propaganda mesajlarını kısa, etkili ve akılda kalıcı duruma getirerek, insanların zihinlerine kazınmasını sağlar. Sürekli tekrar edilerek halkın düşünce ve davranışlarını yönlendirmeye çalışır.

Askeri Harekat/Eylem/Yöntem ve Güç Kullanımı (Military Action)

- ▶ Bu, rakibin kalesini denetim altına almak amacıyla, rakiplere saldırmak, işgal etmek veya baskı uygulamak için askeri silah kullanmayı içerir (Agidi, 2022, s. 1795).
- ▶ «Military action", savaş veya askeri operasyon anlamına gelir. Bu, orduların düşmana karşı yaptığı savaş veya saldırılardır. Propagandada, bu askeri hareketler «güç gösterisi, zafer veya kahramanlık» gibi imajlar yaratmak için kullanılır.
- ▶ Amaç, «milletin moralini yükseltmek», «düşmanı korkutmak» veya «kendi halkını birleştirmek» için askeri hareketler övülebilir.

Örnek

- ▶ Bir ülke, büyük bir saldırı veya zafer kazandığında, «bu başarılar propaganda aracılığıyla övülür» ve halkın güveni artırılır.
- ▶ Örneğin, bir ülke büyük bir savaş başarısı kazandığında, bu olay «toplumda milli birlik ve gurur duygusu uyandırmak» için anlatılır.

Askeri Harekat/Eylem/Yöntem ve Güç Kullanımı (Military Action)

Neden Kullanılır?

- ▶ Militarist ve savaşçı imajlar yaratmak için askeri hareketler öne çıkarılır.
- ▶ Düşmanı «korkutmak ve teslim olmaya zorlamak» amacıyla, güçlü ve zafer dolu askeri hareketler propaganda edilir.
- ▶ Halkın «savaşa katılmasını veya destek vermesini sağlamak» için bu hareketler hikâyelere dönüştürülür (Crumm, 1996).

Özetle

Propaganda çerçevesinde halkın moralini yüksek tutmak, düşmanı korkutmak ve ulusal birlik sağlamak amacıyla kullanılan savaş veya askeri saldırılardır.

Bu hareketler, güç ve zafer göstergesi olarak öne çıkarılır.

AŞIRI BASİTLEŞTİRME (OVERSIMPLIFICATION)

- ▶ Teknik, sosyal, siyasi, ekonomik veya askeri meseleler gibi karmaşık sorunlara basit çözümler sunmak için olumlu ve bariz genellemelerden yararlanmayı içerir.
- ▶ Karmaşık konular, basit ve anlaşılır duruma getirilir (Agidi, 2022, s. 1795).
- ▶ Bu teknik, insanların konuyu kolayca anlamasını sağlar, ama gerçekte olayların veya durumların bütün karmaşıklığını gizler.
- ▶ Anlatan kişi veya grup, olayları veya sorunları «sadece birkaç basit neden veya çözümlerle» açıklar, diğer önemli detayları ve karmaşık yönleri göz ardı eder.

Örnek

- ▶ Bir salgın hastalık hakkında, "Herkesin sağlığı kötü, bu yüzden hastalık yayıldı" diyerek, konunun bütün karmaşık nedenlerini ve faktörlerini göz ardı edip, çok basit bir neden-sonuç ilişkisi kurmak
- ▶ Ya da, büyük ve karmaşık sorunlar yerine, "Sadece bu küçük şey yüzünden her şey bozuldu" diyerek, durumu olduğundan çok daha basit duruma getirmek

AŞIRI BASİTLEŞTİRME (OVERSIMPLIFICATION)

Neden Kullanılır?

- ▶ İnsanları kolayca «ikna etmek» veya «korkutmak» için kullanılır.
- ▶ Karmaşık olayları basitleştirerek, halkın dikkatini başka yönlere çekmek veya kafa karışıklığını artırmak amaçlanır.
- ▶ Ayrıca, konunun bütün detaylarını bilmeden, sadece temel ve basit anlatımla insanlara güven vermek veya onları yönlendirmek istenir (Chernyavskiy vd., 2024, ss. 17806-17807).

Özetle

Karmaşık ve zor olayları çok basit ve anlaşılır duruma getirerek, olayların gerçek karmaşık yapısını gizleyen ve halkı yönlendirmeye çalışan bir propaganda tekniğidir.

İTİBAR ZEDELEME (OBTAIN DISPROVAL)

- ▶ Düşman veya karşıt grupların desteğini azaltmak için olumsuz önyargılar yaratmaktır.
- ▶ Bu teknik, hedef kitleyi bir eylem veya fikri onaylamamaya ikna etmek için kullanılır.
- ▶ Bu, fikrin hedef kitle tarafından nefret edilen, korkulan veya hor görülen gruplar arasında popüler olduğu izlenimini vererek yapılır.
- ▶ Dolayısıyla, belirli bir politikayı destekleyen bir grup, istenmeyen, yıkıcı veya hor görülen kişilerin aynı politikayı desteklediğine inandırılırsa, grubun üyeleri orijinal pozisyonlarını değiştirmeye karar verebilirler (Agidi, 2022, s. 1795; English Wikipedia, t.y.).
- ▶ Bu teknik, «bir fikri veya hareketi kötü veya olumsuz göstermek için, onun popüler olabileceği gruplar aracılığıyla olumsuz bir izlenim yaratmak»tır.

İTİBAR ZEDELEME (OBTAIN DISPROVAL)

Örnek

- ▶ Bir politika veya fikri destekleyen kişiler «toplumun sevmediği, korktuğu veya aşağı gördüğü» gruplar tarafından da benimsenmiştir. Bu durumda,
 - ❖ «Bu fikir ya da hareket, gerçekten kötü ve tehlikeli olan bu grup tarafından da destekleniyor. O yüzden, bu fikri desteklemek doğru değil» denilir.
- ▶ Ya da bir parti politikasının bir suç örgütü veya toplum tarafından; korkulan kişilerce savunulduğu ileri sürülerek, bu teknik, şu mesajı verir:
 - ❖ «Eğer bu politika, suç örgütleri veya toplum tarafından korkulan kişiler tarafından da destekleniyorsa, bu politika kötü ve güvenilmezdir»
- ▶ Bu şekilde, halk veya belirli bir grup, bu politikayı «kabul etmeyebilir veya karşı çıkabilir» çünkü "kötü ve tehlikeli kişiler de destekliyor" mesajı verilir.

Özetle

Kötü veya korkulan gruplar da bu fikri destekliyor, o yüzden bu fikir yanlış veya tehlikelidir" diyerek, insanların fikre karşı durmasını sağlamaktır. Bu, insanların kendi fikirlerini değiştirmeleri veya karşı çıkmaları için kullanılan bir propaganda tekniğidir.

«SAMAN ADAM» ARGÜMANI (STRAW MAN)

- ▶ En basit tanımı ile karşı tarafın görüşünü çarpıtıp, çürüterek kolayca reddetmektir (Agidi, 2022, s. 1795).
- ▶ Bir kişinin söylediği veya savunduğu şeyi çarpıtarak; yanlış veya çarpıtılmış şekilde gösterip, sonra bu çarpıtmayı eleştirerek, aslında orijinal düşüncüyü doğal olarak reddediormuş gibi yapmaktır. Bu, karşı tarafın gerçek görüşünü değil, onun abartılı veya yanlış temsilini hedef alır.

Örnek

- ▶ Orijinal görüş: "Refugees fleeing war and persecution should be helped with compassion." (Savaş ve zulümden kaçan mültecilere şefkatle yardım edilmelidir).
- ▶ Çarpıtılmış görüş: "We can't just let anyone and everyone into the country without proper background checks. Our first priority should be our own citizens and national security». (Herkesi, uygun güvenlik kontrolleri yapmadan ülkeye alamayız. Önceliğimiz kendi vatandaşlarımız ve ulusal güvenliğimiz olmalıdır).

Burada, orijinal düşünce aşırı genellenip, "herkese ve her şeye izin verilmelidir" gibi yanlış bir temsile dönüştürülerek, aslında yardım etme fikri abartılı ve gerçek dışı bir duruma getirilir. Bu, "straw man" tuzağının tipik bir örneğidir (Seremeta, Flecken ve Andone, 2024).

«SAMAN ADAM» ARGÜMANI (STRAW MAN)

Propaganda bağlamında

- ▶ Propagandada "straw man" kullanmak, karşı tarafın görüşünü çarpıtarak, onunla ilgili «olumsuz, yanlış konuşan, saçmalayan»mış gibi bir algı oluşturulur ve böylece kişi kendi görüşünü daha üstün gösterebilir.
- ▶ İnsanlar bu çarpıtılmış görüşe kolayca inanır, orijinal fikri yanlış anladıklarını düşünür ve propagandanın etkisi artar (Seremeta, Flecken ve Andone, 2024).

Özetle

- ▶ «Straw man», başkasının görüşünü yanlış veya abartılı şekilde temsil edip, sonra bu yanlış temsili eleştirerek, karşı tarafı haksız yere suçlamaktır.
- ▶ Bu, tartışmaları yanıltıcı duruma getirir ve propaganda amaçlı kullanıldığında, insanların gerçek düşünceleri anlamasını engeller.
- ▶ «Korkuluk Safsatası» olarak da bilinen «Saman Adam Safsatası» (İng: "Straw Man Fallacy"), tartıştığınız bir kişinin argümanını eksik, yanlış veya çarpık bir şekilde yorumlayıp o kendi yorumladığınız biçimini çürütmeye çalışma hatasıdır.

BİLGİ HİZMETLERİ BAĞLAMINDA PROPAGANDA

- ▶ Bilgi hizmetleri alanında halkla ilişkiler çalışmaları, toplumla doğru ve etkili iletişim kurmayı amaçlar.
- ▶ Ancak, bu süreçte propaganda tekniklerinin farkında olmak ve bunları doğru kullanmak veya engellemek büyük önem taşır.
- ▶ Propaganda tekniklerini anlamak, halkla ilişkiler ve bilgi profesyonellerinin etik ilkeler doğrultusunda hareket etmesini sağlar; iletişimin şeffaf, güvenilir ve etkili olmasına katkıda bulunur.
- ▶ Ayrıca, toplumun manipülasyon ve yanlış bilgiye karşı bilinçlenmesini sağlar, böylece bilgiye dayalı kararlar alınmasında ve güvenin korunmasında önemli rol oynar.
- ▶ Bu nedenle, propaganda tekniklerini öğrenmek, bilgi hizmetlerinde halkla ilişkiler pratiğinde etik ve sorumlu iletişim stratejileri geliştirmek açısından temel bir gerekliliktir.

BİLGİ HİZMETLERİ BAĞLAMINDA PROPAGANDA

- ▶ Bilgi çağında, bilgi hizmetleri kurumları ve profesyonelleri, toplumların doğru ve güvenilir bilgiye erişimini sağlama göreviyle önemli bir rol üstlenmektedir.
- ▶ Ancak, bu kurumların ve kaynakların sağladığı bilgilerin, bazen propaganda amaçlı kullanımlarına da tanık olmaktadır.
- ▶ Propaganda, bilgi hizmetleri alanında hem dikkatli olunması gereken hem de etik soru(n)ları beraberinde getiren karmaşık bir kavramdır.
- ▶ Propaganda, genellikle belli bir mesajı veya ideolojiyi yaymak, karşıt görüşleri zayıflatmak veya halkın algılarını yönlendirmek amacıyla kullanılan iletişim tekniklerinden biridir.
- ▶ Bilgi hizmetleri ise, temel olarak, doğru, tarafsız ve güvenilir bilgi sağlama sorumluluğu taşır.

BİLGİ HİZMETLERİ BAĞLAMINDA PROPAGANDA

- ▶ Bilgi kaynaklarının veya hizmetlerinin, bilinçli ya da bilinçsiz şekilde propaganda araçlarına dönüşmesi, bilgi etiği ve nesnellik ilkeleri açısından ciddi sorunlar doğurur.
- ▶ Özellikle devlet kurumları, medya ve eğitim kurumları gibi alanlarda, bilgi manipülasyonu veya tek taraflı bilgi sunumu, toplumun gerçeklik algısını olumsuz yönde etkileyebilir.
- ▶ Bilgi hizmetleri alanında propagandanın en büyük tehlikelerinden biri, bilgiye erişimin sınırlandırılması veya yanlış yönlendirilmesidir.
- ▶ Sansür, yanlış bilgi yayma ve tek taraflı anlatımlar, toplumun bilinçli kararlar almasını engelleyebilir.
- ▶ Ayrıca, bilgiye erişim özgürlüğü ile propagandanın sınırlarının çizilmesi, etik açıdan tartışmalı bir konudur.

BİLGİ HİZMETLERİ BAĞLAMINDA PROPAGANDA

- ▶ Bu durumda, bilgi hizmetleri profesyonellerinin, etik ilkeleri ve toplum yararını gözetererek hareket etmesi büyük önem taşır.
- ▶ Bilgi hizmetleri alanında çalışanlar, propagandanın olası zararlarını ve etik sorunlarını dikkate almalı, bilgiyi tarafsız ve doğru sunma ilkesinden sapmamalıdır.
- ▶ Bilgi kaynaklarının seçiminde ve sunumunda şeffaflık, doğruluk ve nesnellik ön planda tutulmalıdır.
- ▶ Ayrıca, toplumda farkındalık oluşturmak ve propaganda tekniklerini ayırt edebilmek için eğitim ve bilinçlendirme etkinlikleri de önemlidir.
- ▶ Bu sayede, toplumlar, manipülasyon ve propaganda tekniklerine karşı daha dirençli duruma gelir.

BİLGİ HİZMETLERİ BAĞLAMINDA PROPAGANDA: SONUÇ

- ▶ Bilgi hizmetleri, toplumların düşünce ve karar alma süreçlerinde temel bir rol oynar.
- ▶ Ancak, bu gücün kötüye kullanılması veya etik dışı propaganda amaçlarıyla kullanılması, toplumun bilgiye olan güvenini zedeler ve demokratik değerleri tehdit eder.
- ▶ Bu nedenle, bilgi profesyonellerinin, etik ilkeleri gözeterek ve toplumsal sorumluluk bilinciyle hareket etmesi gerekmektedir.
- ▶ Propaganda ile bilgi arasındaki sınırları net bir şekilde belirlemek ve toplumda eleştirel düşünceyi geliştirmek, sağlıklı bilgi toplumlarının temelini oluşturur.

BİLGİ HİZMETLERİ BAĞLAMINDA PROPAGANDA: ÖNERİLER

- ▶ Eleştirel Düşünceyi Geliştirmek: Bilgi kaynaklarını sorgulama, içeriklerin doğruluğunu ve tarafsızlığını analiz etme alışkanlığı kazanmak önemlidir. Her bilgiyi sorgusuz kabul etmemek, alternatif kaynaklarla doğrulama yapmak gerekir.
- ▶ Kaynak Güvenilirliği: Bilginin kaynağını araştırmak, resmi ve akademik kaynaklara öncelik vermek önemlidir. Güvenilir olmayan veya şüpheli kaynaklardan gelen bilgilere sakınlı yaklaşılmalıdır.
- ▶ Bilgi Okuryazarlığı Eğitimi: Medya ve bilgi okuryazarlığı eğitimleriyle, yanlış bilgi ve propaganda tekniklerini tanı(t)mak etkili bir yöntemdir. Bu eğitimler, özellikle görsel ve metinsel manipülasyonlara karşı farkındalık sağlar.
- ▶ Çoklu ve Çeşitli Kaynaklardan Bilgi Edinme: Farklı görüş ve perspektifleri içeren kaynakları inceleyerek, tek taraflı anlatımların ve propaganda tekniklerinin etkisinden uzak durmak gerekir.

BİLGİ HİZMETLERİ BAĞLAMINDA PROPAGANDA: ÖNERİLER

- ▶ Duygusal Tepkilere Kapılmamak: Propaganda genellikle duyguları istismar eder. Bu nedenle, bilgi karşısında sakin kalmak ve duygusal tepkiler yerine mantıklı analizler yapmak önemlidir.
- ▶ Tarihsel ve Sosyal Bağlamı Anlamak: Bilgiyi, olayların ve durumların bağlamında değerlendirmek gerekir. Propagandanın genellikle olayların veya kişiler hakkında yanlış veya çarpıtılmış anlatımlar içerdiğini bilmek önemlidir.
- ▶ Sosyal Medya ve Dijital Platformlarda Dikkatli Olmak: Paylaşılan bilgilerin doğruluğunu denetlemek, şüpheli veya aşırı taraflı içeriklere karşı sakıncalı olmak önemlidir. Bilgi kirliliğine karşı bilinçli paylaşımlar yapmak gerekir.
- ▶ Etik ve Sorumlu Bilgi Paylaşımını Benimsemek: Bilgiyi paylaşırken doğruluk ve tarafsızlık ilkelerine uygun hareket etmek, yanlış bilgi yaymaktan kaçınmak bilgi kirliliği ve propagandanın oluşturacağı yanılgılardan kaçınmayı sağlar.

Bu ilkeler, bilgi hizmetleri alanında çalışanlar ve genel olarak toplumun, propagandaya karşı direnç kazanması ve doğru bilgiye ulaşması için dikkate değer yaklaşımları içermektedir.

BİLGİ HİZMETLERİ BAĞLAMINDA PROPAGANDA: SAHTE HABERLERİ NASIL SAPTARIZ?

HOW TO SPOT FAKE NEWS

CONSIDER THE SOURCE
Click away from the story to investigate the site, its mission and its contact info.

READ BEYOND
Headlines can be outrageous in an effort to get clicks. What's the whole story?

CHECK THE AUTHOR
Do a quick search on the author. Are they credible? Are they real?

SUPPORTING SOURCES?
Click on those links. Determine if the info given actually supports the story.

CHECK THE DATE
Reposting old news stories doesn't mean they're relevant to current events.

IS IT A JOKE?
If it is too outlandish, it might be satire. Research the site and author to be sure.

CHECK YOUR BIASES
Consider if your own beliefs could affect your judgement.

ASK THE EXPERTS
Ask a librarian, or consult a fact-checking site.

IFLA
International Federation of Library Associations and Institutions

(IFLA , 2017).

BİLGİ HİZMETLERİ BAĞLAMINDA PROPAGANDA: SAHTE HABERLERİ NASIL SAPTARIZ?

SAHTE HABERLERİ NASIL SAPTARIZ?

KAYNAĞI DİKKATE ALIN
Siteyi, misyonu ve iletişim bilgilerini inceleyin.

ÖTESİNİ OKUYUN
Başlıklar, tıklansın diye abartılı olabilir. Olayın aslını öğrenin.

YAZARI KONTROL EDİN
Yazar hakkında hızlı bir arama yapın. Yazarlar güvenilir ve gerçek midir?

DESTEK KAYNAK VAR MI?
Bağlantıları tıklayın. Verilen bilgi hikâyeyi gerçekten destekliyor mu?

TARİHİ KONTROL EDİN
Eski haberlerin yeniden yayımlanması, güncel olaylarla ilgili olduğunu göstermez.

BU BİR ŞAKA MI?
Haber çok tuhafsa, hiciv olabilir. Emin olmak için siteyi ve yazarını araştırın.

ÖNYARGILI OLMAYIN
İnanç ve fikirlerinizin yargılarınızı etkileyip etkilemediğini düşünün.

UZMANLARA SORUN
Bir kütüphaneciye sorun ya da bir doğrulama sitesine danışın.

International Federation of Library Associations and Institutions

Tercüme eden: Dr. Fatih Canata

(Canata, 2017).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Propaganda teknikleri, toplumların düşünce biçimini ve davranışlarını derinlemesine etkileyen güçlü araçlardır.

Düşmanı şeytanlaştırmak, yanlış bilgi yaymak, sansür uygulamak ve sloganlar kullanmak gibi yöntemler, halkın duygularını manipüle ederek belli bir politik, askeri vb. hedefe ulaşmayı amaçlar.

Ayrıca, aşırı basitleştirme, «straw man» ve inkar gibi teknikler, karmaşık konuları basit göstermek veya karşı tarafın görüşünü çarpıtmak suretiyle tartışmaları yanıltıcı duruma getirir.

Bu yöntemlerin farkında olmak ve eleştirel düşünceyi geliştirmek, propaganda tekniklerinin olumsuz etkilerini azaltmak ve daha bilinçli kararlar almak adına önemlidir.

Sonuç olarak, propaganda tekniklerini iyi anlamak, bilgi çağında daha özgür ve bağımsız düşünmeye yardımcı olur; manipülasyonlara karşı bilinçli olmayı sağlar.

Kaynakça

- ▶ Agidi, E. P. (2022). The study of propaganda. *International Journal of Novel Research and Development*, 7(9), 1787-1798.
- ▶ BBC (2024). *Censorship and propaganda*. <https://www.bbc.com/historyofthebbc/research/bbc-at-war/censorship-and-propaganda/>
- ▶ Betts, J. (2021, 19 Mayıs). *Examples of propaganda done with different tactics*. <https://www.yourdictionary.com/articles/examples-propaganda-tactics>
- ▶ Canata, F. (2017). Sahte haberleri nasıl saptarız? *Türk Kütüphaneciliği*, 31(1), 188-189. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/805182>
- ▶ Chernyavskiy, A., Shomova, S., Dushakova, I., Kiriya, I. ve Ilvovsky, D. (2024). *ZenPropaganda: A comprehensive study on identifying propaganda techniques in Russian coronavirus-related media*. LREC-COLING 2024, 17795-17807. <https://aclanthology.org/2024.lrec-main.1548.pdf>
- ▶ Crumm, R. K. (1996). A historical perspective of military propaganda. In *Information Warfare: An Air Force Policy for the Role of Public Affairs* (ss. 15-29). Air University Press. <http://www.jstor.org/stable/resrep13869.8>
- ▶ English Wikipedia (t.y.). *Propaganda*. <https://dlab.epfl.ch/wikispeedia/wpcd/wp/p/Propaganda.htm>
- ▶ Fisher, A. (2020). Demonizing the enemy: The influence of Russian state-sponsored media on American audiences. *Post-Soviet Affairs*, 36(4), 281-296. <https://doi.org/10.1080/1060586X.2020.1730121>
- ▶ Hernández-Santaolalla, V., Rubio-Hernández, M., Fernández Gómez, J. D. ve Oliveira, J. S. (2024). Reaction and denial propaganda on social media: The andalusian parties on YouTube [Propaganda de reacción y de negación en redes sociales: los partidos andaluces en YouTube]. *Revista de Ciencias de la Comunicación e Información*, 29, 1-21. <https://doi.org/10.35742/rcci.2024.29.e296>
- ▶ IFLA (2017). <https://repository.ifla.org/items/c5dbfa34-7d00-47ac-8057-0183a5056438>
- ▶ Seremeta, E., *How to spot fake news?* Flecken, M. ve Andone, C. (2024). Fallacies and biases: The case of the straw man. *Pragmatics & Cognition*. 31. 244-285. Doi: 10.1075/pc.00046.ser.
- ▶ Turcilo, L. ve Obrenovic, M. (2020). *A companion to democracy: Misinformation, disinformation, malinformation: Causes, trends, and their influence on democracy*. Heinrich Böll Foundation
- ▶ White, J. (2025, 14 Mart). *Navigating disinformation: Pressures and opportunities in PR*. <https://influenceonline.co.uk/2025/03/14/navigating-disinformation-p pressures-and-opportunities-in-public-relons>